

GOGA

Nataša Kramberger

Po vsej sili živ

»Lahko bi me ubilo.«

»U-bilo.«

»Ubilo bi me lahko.«

Mama v svoji stari šuškavi bundi privihra od vrta, bleda kot kamen, in se mi brez vsakega pozdrava vrže v objem. Res me ni videla skoraj tri tedne, ampak takšnih zanosnih dobrodošlic nisem dobivala niti v časih, ko sem bila zdoma po mesece, leta.

»Šla sem gledat, ali že cvetijo petelinčki ...«

Z rokami okoli mojih ramen se zažene v pripoved, da me kar zamaje. Ne. Kar se dogaja, z dobrodošlico nima nobene zveze.

»Tam na obronku jih še ni bilo, pa sem šla gor po stezi, veš, tam gor od potoka ...«

Končno se odlepi iz objema in naredi, da jo vidim v obraz. Bleda je kot kamen, siva, malo pa tudi bela, kot kost. Ne morem si pomagati: »V coklih si šla v gozd?«

»Pa kaj te briga, v čem. Te cikle imam za na vrt. Komot so, fajn pašejo na debele zokne. Itak je vse suho ko poper.«

Končno nekaj barve na obrazu, ampak glas se ji še zmeraj trese.

»Pa hodim in hodim in hodim in naenkrat se mi zazdi, da mi za hrbtom šumi. Tako, veš, šššš, šššš, ampak glasno, kot da bi pokalo.«

Moja mama je odlična pripovedovalka, in zazdi se mi, kakor da za našim skupnim hrbtom tam na dvorišču nekaj nasilno, napadalno pošumeva.

»Niti nisem utegnila pomisliti, kaj bi lahko bilo, samo to vem, da sem si rekla – veter ni, ker vetra danes že od jutra ni bilo. Pa še dobro, da se nisem obrnila, kaj pa vem, zakaj, nekaj me je razdražilo, prav čez lopatice se mi je napelo in me zmrzilo, taka čudna kurja polt se mi je dvignila čez vrat, kot da bi mi šla v možgane. Potem pa me je že zvililo v želodcu in mi zatulilo v ušesih: beeeeži! In sem se zagnala, nič nisem mislila, samo letela sem. Za mano je završalo in zarohnelo in butnilo na tla in tla so se zatresla, bum, kot da je zgrmela skala, da me je vrglo naprej in odneslo čez zrak. Niti pol metra od mene ... Par centimetrov stran je padlo. Ubilo bi me.«

Drevo. Sredi jasnega marčevskega popoldneva brez vetra je v našem gozdu padlo drevo in skoraj ubilo mojo mamo.

»Kaj pa je bilo? Smreka?«

»Kaj misliš, da sem pogledala?! Samo pognala sem se čez potok in letela, letela, letela, letela, letela, dokler se nisi pojavila ti in sem se morala ustaviti.«

Nekaj temeljno zasukanega je v izruvanih koreninah, ki namesto v podzemlje silijo v zrak. Od blizu so videti kot košara s presekanimi vozli, poražene in neuporabne. Ničesar ni v njih, niti barve, iz debela štrlijo kot precvikani

kabli, na katere se je po nesreči obesilo nekaj grud zemlje in suha podrast. Nemogoče si je predstavljati, da bi te uboge štrene kadarkoli zmogle žilavo sidrati drevo, ki je bilo mogočno kot nebotičnik in razkošno kot grad. Bukev in smreka. Izruvano drevo ni bilo eno, ampak dve. Z najvišje vzpetine v našem gozdu sta omahnili kot mrtvaka s krošnjo navzdol in obležali na tleh kot jez čez dolino.

Suša.

Bukev in smreko, dve zdravi drevesi srednjih let, je v nedeljo, 19. marca 2023 – na zadnji zimski dan – okrog petih popoldne podrla suša.

Pretresena sem bila, kako zelo me je stvar pretresla. Le nekaj mesecev pred tem, sredi poletja, sem od prijateljev iz Berlina, kmetov, dobila elektronsko pismo, ki je pripovedovalo o stoletnih drevesih. V peščenem podzemlju Berlina in Brandenburga niso več našla vode, zato so umirala, ne na obroke, ampak hipoma, iznenada. »Na tla se uležajo kot uspavani sloni.« To so bili dnevi, ko smo v našem sadovnjaku ognjevitro zalivali mlade jablane in slive, potem pa ugotovili, da so hirali celo orehi, ki smo jih zasadili v najbolj mokrem pasu ob gozdu. Čeprav naša kmetija leži v vlažni dolini in imamo na dvorišču vodnjak, v tistem dolgem vročinskem valu nismo več zmogli načrpati dovolj vode za vse korenine, žejne. To so bili tudi dnevi, ko so po Evropi divjali gozdni požari, ki so Kras ob kmetiji nekih drugih prijateljev spreminjali v mesečevo krajino, podobno obali na severu Sardinije, kjer smo nekoč praznovali festival polne lune. Tam pa,

na daljnih otokih sredi morja, so v požarih umirali celo hrasti plutovci, za katere smo mislili, da so nesmrtni.

Nesmrtni? Ko sem prvič vstopila v gozd plutovcev, sem mislila, da sem izgubila sluh. V čudežnem hipu so zamolknili vsi zvoki in povsem jasno sem zaslišala svoje srce, ki je tolklo v umirjenem ritmu. Karkoli sem rekla, je posrkala tišina, kar je precej nenavadno za svet, kjer besede običajno izginjajo v hrupu. Pierfranco, ki je bil v tistem gozdu doma, je takoj razumel mojo zadrego. Tukaj ni drugega sveta, je rekel. Ta drevesa so svet zase.

Potem mi je pokazal, kako lahko s tremi zamahi sekirice z debla velikanskega hrasta odluščiš plutovinasto skorjo, ki ti ostane v rokah kot dolga, tulčasta barka. Skorja ima na zunanji strani globoke hrapave brazde, ki spominjajo na razpokano zemljo, a na notranji strani se skriva mehka, topla sredica, da te prime, da bi se ulegel vanjo kot v zibko. Ko ga posadiš, potrebuje hrast plutovec dvanajst let, da mu začne rasti skorja. In še dvanajst let, da lahko to skorjo prvič odluščiš. A šele čez nadaljnjih dvanajst let hrast naredi skorjo, ki jo lahko uporabiš za barko, hišo, dom ali vinske zamaške. Kdor živi sredi takšnega gozda, razume, da čas dreves in čas ljudi tečeta v vzporednih svetovih, ki se zmorejo srečati zgolj na redkih križiščih potrpežljivosti in sreče. Potrpežljiv je, kdor posadi hrast plutovec. Srečen, kdor lahko odlušči njegovo skorjo.

Pierfranco mi je pripovedoval o ljudeh, ki včasih prepijo v počitniški hiški, ki jo je njegova družina postavila ob svoji hiši na čistini – zaplati skal – sredi gozda. »Le redki zdržijo do jutra. Ob desetih zvečer nam trkajo na

okna in prosijo, naj jih odpeljemo kam drugam.« »Zakaj?« »Od tišine ne morejo spati. Tako je globoka, da jih spominja na večnost.«

Vse mi je norelo po glavi.

Ko so sredi poletja v planjavah Sardinije goreli hrasti plutovci, sem jokala v blazino. Oni so vendar večni! Tako večni, da mora ubogi Pierfranco skoraj vsako noč, ko v njegovi hiški sredi gozda spijo turisti, prižigati avtomobil in nalagati kovčke in voziti prestrašene goste v bolj hrupne apartmaje, med hiše, med ljudi, na obalo, v življenje, ki ni gluho kot večnost, ampak natrpano z glasovi tukaj in zdaj. Majal se mi je svet. In vendar to ni bilo nič v primerjavi z drevesi, ki so od žeje padala v prazno na obronkih Berlina, kjer je zemlja peščena kot morska obala in vsaka kaplja dežja ponikne v trenutku, ko poletje pokaže svoj grozeči obraz.

A da bi drevesa lahko padla pozimi? V mojem gozdu? To je čas, ko naše kraje skoraj zmeraj prekriva sneg. Skoraj zmeraj, le zadnjih nekaj let ne več. V resnici zadnjih nekaj let ne sneži skoraj nikoli. Če pa že, se sneg stali v dnevni ali dveh. Zadnja zima, ta, ki je šla ravnokar mimo, je bila še posebej suha. Le tu in tam so nas zalili močni nalivi, ki so odnašali ceste in premikali hiše in ob katerih se je zdelo, da bo na naših njivah zraslo morje, po katerem bomo veslali na strehah avtomobilov in bežali na napihljive samorože, ki bodo edini zmogli ostati na gladini in nas prepeljati v kakšne druge kraje, lepše in prijaznejše.

A še po vsakem nalivu, divjem in obilnem, je čez drn in strn zapihal topli južni veter, decembra, januarja, in vsa voda, tako mogočna, je izginila z danes na jutri, kakor da bi se

morje na njivah spremenilo v prah, tako hitro, da za sabo ni utegnilo pustiti niti ene same školjke ali morskega polžka.

Bi morala vedeti? Opaziti? Se pripraviti?

Bi morala ukrepati?

Ukrep; kakšna beseda. Kako se to naredi?

Drevesi sta v čistem brezvetrju padli točno v trenutku, ko je daleč pod njima, a natančno na mestu, kamor sta zgrmeli krošnji, moja mama iskala petelinčke, kakor v naših krajih rečemo pljučniku. Pljučnik pomaga pri kašlju, odličen je v čaju. Sta prešteli do tri, preden sta se vrgli? Je bila žalna pesem, ko sta zašumeli, šššš, šššš, zapokali in završali, da je mojo mamo zmrazilo čez lopatice in ji je v ušesih zatulilo: beeeeži? Sta sami izbrali trenutek ali je trenutek izbral njiju?

Je bolelo?

Se je napovedovalo?

Je bolelo že dolgo?

Dolga in ravna, rjava in luskava izravana smreka je ležala čez gozd s krošnjo navzdol in široka in razvejena, siva in gladka izravana bukev je tovariško ležala ob njej, rahlo naslonjena na prijateljčino deblo, in ko sem se dotaknila njenega lubja, tako žametnega in sivo modrega, sem morala pomisliti: »Pa res spominja na uspavanega slona.«

Tako, na zadnji zimski dan, se je začela moja osma sezona kmetovanja.

Sedem začetkov in sedem koncev kmetijskih sezon je bilo dovolj, da sem se naučila, da začetki in konci kmetijskih

sezona ne obstajajo. Ves ta čas, odkar sem na svoji kmetiji prvič zasadila drevo, sem imela občutek, da tečem za vozom, ki ga nikoli ne bom zmogla ujeti. Prepričana sem bila, da zato, ker o kmetovanju nimam pojma.

Res je, da sem odraščala na kmetiji pri babici in dedku. Starši so me z različnimi zvijačami – novim rdečim plaščkom, dežnikom z zvezdami, mehko punčko iz cunj – skušali zvabiti v vrtec, a je moje dveletno otroško telo vsakič znova protestiralo že na pragu vrtčevske igralnice in v hipu dobilo grozovito drisko z bruhanjem. Ko so me takšno, objokano in v krčih, še tretjič pripeljali nazaj v varstvo k babici, je dala moja oma roke v bok in rekla: »Če ta stvarčica danes ostane pri meni, bo tukaj do šole. Če pa vi še vedno mislite, da mora v vrtec, vas vabim, da vzamete dopust in jo kar sami porihitate. Jaz tako nesrečnega bolnega otroka ne mislim več spravljati k sebi.«

Od tistega dne me je mama vsako jutro namesto v vrtec odpeljala na kmetijo k omi. Moje sošolke so postale kure in mačke in moje vzgojiteljice ptice, drevesa in oblak. A že kot otrok sem se od vsega na svetu najraje potepala in si izmišljala zgodbe. Niti še nisem znala zapisati svojega imena, ko sem na vprašanja, kaj bom, ko bom velika, odgovarjala, da bom brala knjige, čemur je sledilo prvo resno spoznanje mojega sveta: knjige je možno tudi pisati. Pisala sem ves čas, zvezke in zvezke, z barvicami in svinčnikom in z izmišljeno pisavo, ker prave nisem znala. Vsem, ki so me zgolj oplazili s pogledom, je bilo jasno, da bom svojo odraslost posvetila rečem, ki so daleč od zemlje in njenih sadežev. S tako tenki mi zapestji, s tako blede kožo, stvarčica, kaj pa bo drugega.

Takoj ko je bilo možno, sem podeželje zamenjala za mesto. Berlin, kjer sem pristala pri enaindvajsetih, je bil logični plod sosledij in naključij na poti. Če bi življenje sledilo logiki ...

Kmetija, ki sem jo pri triintridesetih prevzela od svoje mame, je stala tisoč kilometrov južneje od mojega doma v Berlinu, v Jurovskem Dolu, mojem rojstnem kraju. Ni bila kmetija moje babice in dedka, na kateri sem odraščala, niti zares kmetija moje mame, ki je vse življenje delala kot učiteljica in knjižničarka, živela pa v stanovanjskem bloku. Obdelovalno zemljo si je omislila nekaj let pred upokojitvijo, potem pa ugotovila, da zanjo nima ne časa ne denarja, kar je bila odlična priložnost, da čas in denar zanjo najde njena hči.

Trije hektarji zemlje in hektar gozda, opuščen hlev brez fasade s puščajoločo streho ter razpadajoča hiša iz zemlje in slame iz 19. stoletja. Posestvo brez tekoče vode in elektrike me je osvojilo, kakor se osvaja ljudi brez zrnca zdravega razuma. Enkrat med študijem sem pač naletela na socialno ekologijo, potem pa pomislila, da lahko z direktno akcijo in ljubečimi knjigami Vandane Shiva rokujem z nečim tako blaznim, kot je kmetija, ki jo je treba šele vzpostaviti.

Tako – na vrat na nos in malo po grbi – sem v godljo potegnila vse okoli sebe. Kar naenkrat sem zagledala, kako Daniele, s katerim sva si delila svobodni poklic in z njim prepleten šopek zavzetosti, zanimanj in znanj, namesto fotoaparata, s katerim je bil tako pozoren in občutljiv, vihti lopato in zalivalko. Kmalu je bilo, kakor da ju ima v

rokah od nekdanj, bilo je kot reklama za karierno prožnost, za zavod za zaposlovanje, za krasni novi svet, za utopijo in prekarnost.

Januar za januarjem, ko sem pri prodajalcu časopisov na trgu Rose Luxemburg v Berlinu kupovala setveni koledar Marie Thun in si za leto vnaprej označevala dobre in slabe dni za delo v sadovnjaku, vinogradu ali z zelišči, da bi z njimi uskladila svoje literarne turnee ali pisateljske projekte, sem si očitala, da sem se v kmetovanje vrgla preveč na glavo, s svojim negotovim, a ljubljenim poklicem samozaposlene v kulturi, za katerega sem bila izobrazena in usposobljena in ki se mu nikakor nisem bila pripravljena odpovedati, s svojim najemniškim stanovanjem v Berlinu, kjer je stala moja edina prava pisalna miza in kamor sem v redkih, vedno redkejših intervalih – sama ali v dvoje; skoraj zmeraj v dvoje – potovala z nočnim vlakom, na katerega sem sedala še vsa zadihana od kakšne neuravnovešene seanse poznopoletne košnje, obiranja jabolk ali pletja sivk, da me je vso pot od Maribora do Berlina jedko ščipalo v zgornjem delu hrbtenice, mi utripalo v komolcih in mi zvijalo vrat, in da sem potem večino časa, ko naj bi pisala to ali ono besedilo v Berlinu, tako ali tako prespala od mrtve utrujenosti, kar je pomenilo, da sem zgodbo, reportažo ali knjigo, že zdavnaj obljubljeno kakšnemu uredniku, začela pisati šele na nočnem vlaku, ki me je iz Berlina peljal nazaj na jug, na kmetijo, kjer sem računalnik, ki ga je v sezonah, ko še nismo imeli elektrike, poganjal agregat, predstavljala z jedilne mize na okensko polico ter

preklinjala čas, ko me ni bilo na posestvu, ravno prav dolg, da se je na kmetiji razpasla nepregledna svojeglavost in da je vse okrog mene kričalo: teci, miška, teci, nikoli ne boš ujela tega voza!

Štirje letni časi: kolo za hrčke.

Kmetijske sezone: spirale, s katerimi v fotokopirnicah spenjajo seminarske naloge o globalnem segrevanju.

Potem ko smo v prvi sezoni z družnimi napori številnih članov ožje in razširjene družine, prijateljic, znancev, sosed in tovarišev, ki sem jih dokaj samovoljno in brez prave možnosti ugovora obsodila na trajno sodelovanje v svojem kmetijskem projektu, zasadili približno dvesto sadik raznovrstnih sort sliv, so jih v roku pol leta krvo- ločno obdelali srnjak, voluharica, listne uši in češpljev zavijač. Za veliko noč, ki je bila nenavadno topla, so drevesa bliskovito razvila bohotne mlade poganjke, da jih je lahko teden dni kasneje do srčike osmodila pomladna pozeba, ki je jutranje aprilske temperature z velikonočnih dvajset plus naenkrat spustila na minus pet. Karkoli sem postorila na zemlji, se je skoraj v istem trenutku izmaličilo v svoje nasprotje. Moj setveni koledar Marie Thun je bil poln prečrtanih datumov in rdečih klicajev, ki so označevali poraze na celi črti.

Stvari sem se lotila reportažno; to je bil pristop, ki sem ga obvladala. Z D. sva obiskala nešteto kmetij v Sloveniji, Italiji, Švici in Nemčiji. Glej in se čudi. Našla sem izkušnega sadjarja, starejšega gospoda v zakotni slovenski vasi, ki je vsa nujna opravila v ekološkem sadovnjaku spravil v

pregledno tabelo z natančnimi datumi in podrobnimi postopkovnimi napotki. Trotlziher. Z nečloveškimi napori sem naredila vse, kar je bilo možno, da sem sledila svoji novi bibliji, in za hip se mi je zazdelo, da vem, kaj počnem.

A vsakič ko sem se pregrizla do aprila, sem ugotovila, da je nova pomlad prišla totalno prehitro, brez opozorila in s treskom. Na telo in um, ki jima zima ni prinesla počitka in miru, je naložila svoje razburkane in zahtevne agende, cak cak cak, da sem vsako jutro, ko sem se pogledala v ogledalo, skočila v zrak od strahu: vame je kot kakšna nesrečna skulptura Käthe Kollwitz zrla senca zbeganih oči, mišic in kosti, ki kar niso mogle verjeti, da so še vedno v gibanju, gor, dol, gor, dol, v neprekinjenem in obremenjujočem toku stvari, ki silijo naravnost tja, kamor jih nihče ni hotel speljati.

Kamorkoli sem se ozrla, sem srečevala enaka telesa; enake oči, enake mišice in enake kosti. Telesa, ki so se kmetovanja lotila z univerzitetno diplomom ali celo doktoratom iz agronomije, pa so jim njive in sadovnjaki vseeno bežali pred nosom kot neposlušno pobalinsko frocovje in se obnašali v popolnem nasprotju z vsemi dogovori ali pravili lepega vedenja.

Januarja sem videla ljudi, ki bi morali – kot medvedi in ježki – uživati zimski spanec pod globokim snegom, da bi se jim spočili členki in glava in sprostile krčne žile. Namesto tega so z ukrivljenimi hrbti premikali troglave kupe gramoza in z njimi popravljali ceste do svojih hiš, ki jih je odneslo še eno uničujoče hudourniško neurje na silvestrovo ali božič, da so bili njihovi domovi več dni

odrezani od sveta in jim niso pomagale niti dostave po pošti z oznako prednostno ali hitro.

Po cestah so prišli na vrsto utrmani hribi in razgaljeni plazovi, ki so nekajkrat, ko je bila res nesreča, pod sabo pokopali sadovnjake, pašnike, kokoši, kdaj pa tudi pokopališča, trgovine, šole, hleve, pluge in ljudi. Ljudi, ki so novembra, ko bi se morali poslavljati od mrtvih ali pripravljati na advent, v sončnem vremenu za kratke rokave kosili podivjane travnike, prepolne visokih trav, in prepričevali čebele in metulje, da je čas, res skrajni čas, da se zaprejo v svoje skrite sobane, kajti sončni poleti utrujajo, hrane pa novembra res ni nikjer nobene.

A kakor čebele so tudi ljudje v sončnem vremenu nemirni, in kadar sonce pritisne v zgodnjem februarju, se zazdi, da je treba zavihati rokave, vzleteti in vzcveteti, takoj, in res drevesa, slive, marelice in breskve, razširijo popke, napnejo veje, potem pa poginejo v zgodnjem marcu, ko pridejo noči, vredne svojega imena, in v mrazu in ledu uničijo preveč predrzne znanilce pomladi.

Ne čakaj pomladi, ne čakaj na maj, je v popularno popevko zapisal človek, ki so ga klicali Ježek. Jaz pa sem videla ljudi, ki so junija s traktorji vlekli svoje krave iz jezera, ki je nastalo v kotanji, ko jih je na paši na sončni livadi ujela nevihta, najprej s točo, tako močno, tako debelo, da so popokali kravji hrbti in zacveteli kot rdeči nageljni za prvi maj, potem pa še z vodo, tako divjo, tako neusahljivo, da je traktor, ki je živali vlekel iz vode, obtičal v blatu, globokem meter in pol. Tisto blato, ilovnato in težko, je kmalu zatem zažgalo sonce, da je postalo beton,

popokalo po šivih in zazevalo v nazobčanih razporkih, in videla sem človeka, ki se je prav tam držal za srce in hropel, da se je moral nasloniti na leso, namenjeno živalim.

Videla sem vasi, pokopane pod rekami belega ledu – toče, ki se je zagnala po hribih in dolinah s silo, ki je spominjala na razpenjeno morje. Videla sem maj, najlepši pomladni mesec, prepojen z deževjem od jutra do jutra, ki je iz moje kmetije naredilo neprehodno močvirje s travo, podobno džungli. Videla sem tropska poletja sredi Alp in štrclje, ki so ostali na polju, potem ko se je morje ledene toče umaknilo žgočemu soncu in je čez krajino zapihal puščavski veter z rdečim peskom, v Evropi.

Sedem začetkov in sedem koncev kmetijskih sezon je bilo dovolj, da sem se naučila, da nisem edina, ki se opoteka na hrčkovem kolesu letnih časov, ki se ne morejo odločiti, ali bi bili štirje, dva ali pa bi se izmenjavali kar tako, brez glave in repa, po mili volji vsepovprek. Ne. Za mojo strahotno, hromečo utrujenost ni bila kriva moja neusposobljenost. Niti moj samouški pristop, dvotaktno pisateljsko-kmetijsko kolobarjenje po Evropi, zastarela kmetija brez elektrike ali pomanjkanje primernega orodja.

Bilo je nekaj drugega.

Bila je ...

Napaka v setvenem koledarju!

Ne tistem od Marie Thun ali tistem od starega sadjarja z napotki. Koledarska napaka je bila vsesplošna in vseobsegajoča in bila je grozovita.

Bila je napaka v geometriji.

Kar bi moralo biti krog, je postalo spirala.

Ko sem svoji babici povedala, da bom začela kmetovati, je rekla: »Ampak kmetje morajo delati.« Nisem najbolj vedela, kaj naj naredim s komentarjem, ki se mi je zdel eno samo izzivanje, zato sem omine besede zapisala v knjigo: roman o kmetovanju. Ker je šlo za avtobiografsko pripoved, sem morala v istem odstavku zapisati tudi, kar je moja babica rekla nekaj minut kasneje, ko je nad svojo veliko kuhinjsko mizo rezala kruh. Vse skupaj sem zapakirala v prvo poglavje romana, ki sem mu dala naslov *Primerljivi hektarji*, in čakala, kaj bo.

Roman je Liza prevedla v nemški jezik, Verbrecher Verlag pa ga je izdal z naslovom *Verfluchte Misteln*. Bil je april, ko so me z literarnega krožka tamkajšnje delavske zbornice povabili, naj pridem knjigo predstaviti v Bremerhaven, pristaniško mesto na Severnem morju, od koder so ljudje nekoč množično zapuščali Evropo, da bi našli prijaznejši in lepši kraj pod soncem na drugi strani Atlantika. V Bremerhavnu zato stojita nemški center za emigracije in ladijski muzej, v katerem lahko vidiš najbolj ekscentrična plovila vseh časov, ki so jih ljudje zbijali skupaj za svoje potovalne dogodivščine, pogosto iz pustolovske radovednosti ali tehniške podjetnosti, še največkrat pa iz nuje.

Če se od ladijskega muzeja v Bremerhavnu na kratko sprehodiš v smeri sever, prideš do velikanske zgradbe, ki spominja na nogometni stadion, vendar ni stadion, ampak Klimahaus. Znanstveno-razstavni center o globalnem segrevanju. Skoraj 12 tisoč kvadratnih metrov razstavnih površin želi obiskovalcem približati bistvo klimatskih sprememb, jih seznaniti z njihovimi vzroki od začetka

sveta do danes ter z njihovimi posledicami za ljudi in druga bitja v bolj ali manj kratkoročni prihodnosti.

Osrednja razstava v hiši je *Potovanje okoli sveta po poldnevniku 8°34' vzhodno*. Gre za resnično pot, ki jo je v začetku tisočletja opravil arhitekt Axel Werner, idejni pobudnik razstavišča. Od Bremerhavna do Bremerhavna po poldnevniku 8°34' prek krajev, ki ležijo na tej namišljeni črti. Isenthal v Švici, Seneghe na Sardiniji, Kanak v Nigru, Ikenge v Kamerunu, Queen Maud Land na Antarktiki, Satitoo v Samoi, Gambell na Aljaski in Halligen Lange- neß na severu Nemčije.

Kar je Axel Werner doživel med svojim popotovanjem, je v razstavišču poustvarjeno precej reportažno, izkustveno. Tabla ob vhodu pravi: občuti klimatske spremembe na svoji koži. Dobro, sem pomislila, to je teren, ki ga poznam. Na tabli piše tudi, da se bodo temperature v razstavnih prostorih spreminjale glede na kraj, o katerem bo določeni prostor govoril. Od minus deset na švicarskem ledeniku do plus petintrideset v puščavi. Spreminjala se bosta tudi vlaga in veter in ponekod bo težko dihati (piše: ni za ljudi z resnimi težavami srca in ožilja, pozor ob astmi).

Vse se začne z drsnimi vrati, ki spominjajo na vhod v dvigalo. Pred njimi stoji vljudna gospa v bombažni jopici, ki čaka, da se ob njej nabere dovolj velika skupina ljudi. Nato pazljivo razloži, kako je oblikovano razstavišče, kje so zasilni izhodi in kam je v vsakem nadstropju mogoče pobegniti po požirek pijače ali kos prigrizka. Pač, za primer, če pot postane prenaporna. Čisto na koncu

obiskovalce povabi, naj svoje stvari pred potjo odložijo v garderobo.

Bilo je konec aprila, a čez morsko obrežje v Bremerhavnu je pihal leden severnik. Med sprehodom od ladijskega muzeja do klimatske hiše me je odnašalo na levo in desno kot peresce v orkanu, po obrazu, edini koži, ki je bila odkrita, pa me je veter bičal s takšno ostrino, da so mi ob vstopu v razstavišče lica rdeče žarela, po telesu pa me je stresalo v neusmiljenih premraženih sunkih. Niti približno si nisem mogla predstavljati, da bi lahko kamorkoli stopila brez svoje debele, mehke puhaste bunde, brez volnene kape, zamotanega šala in pletenih rokavic. Biljeter pri vhodu je trikrat ponovil, kje najdem garderobo, in zraven pomenljivo mignil z glavo, le le, gospa, kar kar. Vztrajala sem pri svojem in se z bundo, šalom, kapo in rokavicami postavila pred vrata v dvigalo, ob katerih je stala hostesa v jopici, ki me je zgolj nejeverno premerila s pogledom. Nad vrati je bila nameščena majhna digitalna ura, ki je odštevala čas, in ko je prišla do 00:00:00, je hostesa oznanila: »Zdaj lahko vstopite.«

Vstopili smo in bilo je dobro. Isenthal v Švici, prva postaja, kakšna sreča, da sem obdržala bundo. Temperature so se rahlo spustile in takoj je bilo jasno, da nismo prišli v običajen muzej s fosili in plastičnimi dinozavri, med katerimi visijo plakati ali interaktivne table s statistikami, fotografijami in video posnetki. Vstopili smo v svet, ki je skušal posnemati resnično življenje, in ozka markirana pot čez skale, ki se je ponekod spremenila v ferato, nas